

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2009
FORFATTER:	Hans Thomsen Hansen
TITEL:	Fra Koldings nordvestkvarter.
KORT RESUME:	Boligområdet Udsigten og området fra Vejlevej til Ndr. Ringvej fra 1940erne til 1960erne.

FRA KOLDINGS NORDVESTKVARTER

AF HANS THOMSEN HANSEN

Jeg blev født i 1936, og dengang boede min familie på Castenskjoldsvej hos en frk. Borup, der var kgl. translatrice. Hun blev også min gudmoder.

Den 1. april 1940 flyttede mine forældre, mine 3 søskende og jeg til Udsigten nr. 19 beliggende på hjørnet af Ryttermarksvej og Udsigten og nærmeste nabo til Overmarksgården. Det var som bekendt 9 dage før Danmark blev besat af tyskerne, og det er blevet mig fortalt, at man tydeligt kunne høre overflyvningerne. Befrielsesaftenen oplevede jeg på den måde, at én af mine storesøstre, efter at jeg var kommet i seng, kom ind i soveværelset og afleverede et lille dannebrogsslag, hun havde fået nede i byen.

Mine forældre boede på Udsigten nr. 19 helt indtil 1975. Jeg boede selv på Udsigten til 1960, og derefter har jeg boet i Rosenhaven og på Allikevej i over 40 år. Derfor har jeg i mange år haft lyst til at berette om denne del af byen.

OMKRING LÅSBYHØJ

Overfor De Gamles Hjem, nu Låsbyhøj, en statelig bygning, der blev opført i 1910, blev der i 1933 bygget den store beboelsesejendom, Nørreport. Her var der som nu flere butikker.

Harald O. Grau havde dengang sin store

produktforretning ved overgangen fra Låsbygade til Nørregade og så lå der en slagterforretning, der blev drevet af Valdemar Schmidt. På højre side op mod Nordre Ringvej lå der en række små huse, der endte med en frisørforretning ved trappen op til Nordre Ringvej. Her stod også Ernst Petersens markante ur, som var beklædt med kobberplader. Tidligere førte Nørregade direkte ud i Nordre Ringvej, men ender nu blindt.

På Nordre Ringvej lå allerede dengang AABs første boligbyggeri fra 1939, senere blev nogle lignende huse bygget på Bakkevej. Egtvedbanen – i folkemunde kaldet Egtvedgrisen – var i min barndom allerede nedlagt. Det skete i 1930 pga. konkurrence fra bilerne og især lastbilerne.

Egtvedbanens banegård, Nordbanegården, blev efter banens nedlæggelse anvendt til boliger for personalet ved De Gamles Hjem, og i slutningen af 1930'erne byggedes Aldersrente-boligerne ved siden af. På arealet nord for Nordbanegården blev der efter 2. verdenskrig bygget en række parcelhuse og på hjørnet af Utzonsgade og Nordre Ringvej kom der en iskiosk, der nu i dag er en moderne pølsevogn.

Egtvedbanens remise blev senere anvendt til smedeværksted for Kolding Kommune og til opbevaring af bl.a. vejtrømler. Om vinteren kørte kommunens folk ud herfra, når de

Vejlevej, ca. 1940. Det er stykket mellem Kastaniealle og Galgebjergvej, der kan ses til venstre.

glatte veje skulle gruses. Da der ikke dengang var ret mange, der havde telefon, måtte vej-assistenten i bil køre rundt og indkalde det personale, der skulle deltage i grusningen. Grusningen foregik stående på ladet af last-bilen, og gruset blev kastet med skovl. Det var før grusspredernes tid. Min far var ansat ved det kommunale vejvæsen.

VEJLEVEJS GARTNERIER

I tidligere tider var der i Kolding rigtig mange planteskoler og gartnerier. Omkring 1886 overtog Th. Olsen planteskolen på Ejlersvej,

men da pladsen her blev for trang, kom udviklingen i stedet til at ske i den nordvestlige del af byen, hvor der efterhånden op ad Vejlevej blev etableret mange planteskoler og gartnerier. Th. Olsen flyttede selv op på Vejlevej, hvor hans ene søn Frede Olsen overtog planteskolen, mens broderen Aksel etablerede sig på Brændkjærgårds jorder i sydbyen.

Op ad Vejlevej lå Pallesens Planteskole, Nyegaards Planteskole, Kolding Planteskole. Planteskoleejer Karl G.Hansen etablerede en frugtplantage dér, hvor Simon Peters Kirke nu ligger. I 1946 startede N.J. Bollerup sin planteskole på den vestre side af Vejlevej op

mod Esbjergvej, men senere flyttede han den til Lærkevej, hvor nu Burcharth i dag har tæppeforretning.

På vestsiden af Vejlevej ved Esbjergvej lå der en tobaksbutik, et brødudsalg og en tankstation, og overfor lå Munkenborg Kro, hvor Vagn Jacobsen startede sin autovirksomhed.

På arealet mellem Islandsvej (tidligere Galgebjergvej) og Vejlevej mod syd havde Pallelsen i mange år sin planteskole. Og Marius Christensen havde gartneri med indgang fra Gøhlmannsvej, mere derom senere. I nogle af gartnerierne var der beskæftiget en del russiske krigsfanger fra den første verdenskrig.

Længere oppe ad Vejlevej lå derefter på højre hånd Lykke Johansens gartneri. Det var især pryplanter og forårsblomster, der blev produceret og solgt her. Lykke Johansen var en herlig type, altid klar med en frisk bemærkning og en cerut i mundvigen. Da gartneriet blev lukket, blev grunden købt af H.G

Nielsen, der havde autoforretning her i mange år. Hans forretning blev startet af Søren Nielsen som smedeforretning, den udviklede sig til cykelforretning, salg af barnevogne, motorcykler m.v. Efter krigen kom bilerne, og det blev et stort autoværksted/lastvognsværksted. Som dreng var jeg tit derovre for at se, hvad der skete.

NORDRE KOLLEGIUM

På det sted, hvor kollegiet nu ligger, var der tidligere en række ældre ejendomme grænsende op til Bakkevej. På hjørnet af Bakkevej og Gøhlmannsvej var der en lille købmandsbutik. Indehaveren hed Maren, og hendes mand var maler. Forretningen blev senere overtaget af købmand Juhlsen. Da kollegiet blev bygget, blev indkørslen fra Gøhlmannsvej til Bakkevej lukket, og man kunne nu kun komme til Bakkevej fra Nordre Ringvej.

De faldefærdige huse på Gøhlmannsvej, der blev erstattet af Nordre Kollegium. Foto fra januar 1961 af Gudrun Hechmann.

Rosenhaven, 1958. Foto: P. Thastum.

I 1961 blev der truffet beslutning om at bygge et ungdomskollegium i Kolding. De omtalte ejendomme fra Gøhlmannsvej til Sneppevej blev erklæret for saneringsmodne og opkøbt af kommunen. Kollegiet blev opført i et samarbejde mellem Arbejdernes Andelsboligforening, Samfundet for Vanføre og Kolding Kommune. En del af kollegiets værelser blev i mange år udlejet til Teknisk Skole, der her indlogerede kostskoleelever fra hele landet. Nu er kollegieværelserne ændret til ungdomsboliger.

På venstre side af Sneppevej havde anlægsgartner H.J. Klaaborg et meget anerkendt anlægsgartneri. En af Klaaborgs sønner bor stadig i ejendommen.

De fleste ejendomme på Overmarksvej er bygget efter krigen. Der var oprindelig mange forretninger i området, men de er nu alle forsvundet. Bl.a. var der på hjørnet af Kikkenborgvej/Gøhlmannsvej en købmandsforretning, hvis indehaver hed Skarbye, senere var her en frisør, men hele ejendommen benyttes nu til beboelse.

TIVOLI OG ROSENHAVEN

Går man fra Nordre Ringvej op ad Gøhlmannsvej ligger til venstre højt hævet over byen Tivolianlægget. På Galgebjerg anlagdes her i 1897 et traktørsted kaldet Tivoli. De gamle træbygninger blev i 1937 købt af Kolding Kommune, der i stedet opførte Kolding Vandrerhjem, tegnet af den kendte Kolding arkitekt Ernst Petersen. Foran bygningen er der et skønt udsigtsplateau, hvor man har et pragtfuld vue ud over vor smukke by – og i plan hermed et anlæg, hvor jeg i min barndom har tilbragt mange fornøjelige timer. Kilet ind til Gøhlmannsvej og Tivolianlægget ligger der et lille hus, der nu er flot restaureret. I min barndom kaldte vi det Frk. Rimmers hus. På Ørnsborgvej, der i dag er indkørslen til Vandrerhjemmet, byggede Vejle Amts Boligselskab nogle huse i lighed med husene på Birkealle.

Suomivej fører ind til Vejle Amts Boligselskabs bebyggelse Rosenhaven, der blev færdiggjort omkring 1956. Den ligger på tidligere planteskolejord. I forbindelse med byggeriet af lejlighederne blev der etableret et lille butikcenter typisk for 1950erne indeholdende blomster- og grønhandel, bladkiosk, brødsalg, slagter og købmandsbutik. I dag er kun bladkiosken tilbage, de øvrige forretningslokaler anvendes til beboeraktiviteter samt til udlejning til fester for Rosenhavens beboere. Boligerne i Rosenhaven og på Ørnsborgsvej administreres i dag af Arbejdernes Andelsboligforening.

Bagved Rosenhave-byggeriet ligger Norgesvej-byggeriet, der er bygget af Arbejdernes Andels Boligforening, og her er der inden for de seneste år på de sidste rester af plante-

skoleejer Pallesens jorder parallelt med Vejlevej også bygget ældreboliger, et ældrecenter, der hedder Paletten, samt almindeligt boligbyggeri.

Når der bliver bygget nye beboelsesejendomme, er disse dyre at leje. Rosenhaven blev – som for øvrigt også Brændkjærgadekvarteret ved Agtrupvej – i folkemunde kaldt ”havregrynskvarteret”.

ISLANDSVEJ

På hjørnet af Islandsvej og Gøhlmannsvej boede gartner Marius Christensen i en pæn hovedbygning med lagerbygninger placeret i en vinkel til hovedbygningen. Her kunne man i min barndom købe frugt og grøntsager. Disse bygninger blev senere solgt til FDF/FPF, KFUM og K og Indre Mission, der anvendte bygningerne til ungdomsarbejde m.v. Det blev kaldt P Nord, nu Ungdomscentret. Senere blev de oprindelige lagerbygninger revet ned, og der blev opført nye bygninger til FDF/FPF og KFUM og K. De udlejedes også til fester. Hovedbygningen blev bibeholdt med lejlighed i stueetagen til en vicevært, mens der blev indrettet værelser til udlejning til studerende på førstesalen.

I 1977 blev der oprettet et nyt sogn Simon Peters Sogn, udskilt fra Sct. Nicolai Sogn, og på æbleplantagens jorder blev der bygget en ny kirke og en præstebolig. Jeg har været med fra begyndelsen og siddet i menighedsrådet lige siden, bortset fra 1995-2000.

Området Ryttermarksvej/Overmarksvej domineres af fine kommunale bolighuse ”Udsigten”, som blev bygget i perioden 1919-1923. I 1916-17 byggedes Vandtårnet på Gøhlmannsvej, der var nødvendigt for at sikre vand til de

Vandtårnet med Gøhlmanns Mølle i baggrunden, ca. 1920.

højtliggende boliger. Vandtårnet er tegnet af arkitekt Hagerup og i sig selv en smuk og markant bygning. I min drengetid var arealet åbent, og der var her en lille uofficiel legeplads. I dag er Vandtårnet indhegnet og kun åbent en gang årligt. Udsigten fra tårnet er meget smuk. Ved juletid udsmykkes tårnet med lys. Tidligere lå der overfor Vandtårnet et lille brødudsalg, som en frk. Stenholdt ejede. På samme side var der et lille gartneri, Aarslef Larsen. En lille sti fører fra Gøhlmannsvej til kirken.

GØHLMANNNS MØLLE

Gøhlmanns Mølle er den eneste af Koldings møller, der endnu er tilbage. Møllen blev bygget af garver P.J. Gøhlmann. Den første mølle, en vindmølle, blev opført i 1847, men i 1860 nedbrændte den, og herefter byggede han en

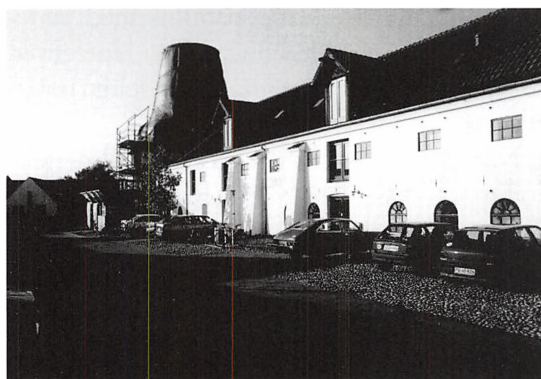
ny vindmølle, der blev suppleret med en dampmølle. Til denne kornmølle hørte også en barkmølle, hvor egebark blev knust, og der udvandedes garvesyre til brug ved garvning af skind. Han havde også eget gasværk, der kunne forsyne hele ejendommen med gas til belysning.

1877 solgtes Gøhlmanns Mølle, og blandt senere ejere kan nævnes Nicolaj Madsen, der i begyndelsen af 1900-tallet gjorde møllen til en af landets største. I 1929 blev møllen overtaget af sønnen Nicolaj Madsen. Vingerne blev fjernet i 1932 og 1938.

I januar 1959 solgtes møllen til O. Rønnow Poulsen, som forsøgte at drive hotel- og restaurationsvirksomhed i hovedbygningen og østfløjen. Nicolaj Madsen fortsatte møllervirksomheden i vestfløjen frem til 1965. I møllebygningen var der en overgang et diskotek, der hed Josefine, der havde åbent fredag og lørdag og var meget populært med optræden af en række kendte kunstnere og ofte omkring 500 gæster.

Fra omkring 1980 havde Dansk Flygtningehjælp kontorer og flygtningecenter på møllen, indtil Kolding Kommune i 1987 købte ejendommen med de nu forfaldne bygninger. I 1990 gik man i gang med et omfattende arbejde for at genbruge det samlede anlæg. Beboelsesejendommen og de østlige og nordlige længer, der hørte til møllegården, blev revet ned, og der blev af Arbejdernes Andelsbolig Forening opført små rækkehuse udlejet som ældreboliger.

Den vestlige møllebygning blev fuldstændigt renoveret og ombygget til kontorer og værksteder for det kommunale Jobcenter Møllen. De gamle kværne er stadig bevaret. Selve vindmøllen blev renoveret, men ikke

Jobcenter Møllen i gang med restaureringen af møllebygningen, ca. 1990.

helt, som den var tidligere. I julemåneden er der julebelysning på møllevingerne.

Nicolaj Madsen byggede en villa til sig selv i den nordlige ende af møllegrunden. Senere blev noget af grunden mod Gøhlmannsvej frasolgt til Simon Peters Sogns menighedsråd, der i 1998 byggede en ny præstebolig. En af kirkens præster havde tidligere boet i en præstebolig på Dyrehavevej 150. I dag er der stadig på begge sider af Gøhlmannsvej en række velholdte ældre beboelseshuse.

I Gøhlmannsvej 47 var der en købmand, der hed Harald Christiansen, og i Gøhlmannsvej 102 boede købmand Friis, der i sin bagbygning havde en stor hånddrevet rulle. Jeg var ofte med min mor derhenne for at hjælpe med rulningen. Længere oppe ad Gøhlmannsvej kom Lykke Johansens Gartneri og privatbolig og ligeledes H.G. Niensens privatbolig. På højre side næsten henne ved slutningen af Gøhlmannsvej var der et lille fritidsgartneri til sidst drevet af Kjeld og Harriet Nielsen. Og så ender vi helt henne ved Esbjergvej/Lærkevej, hvor Vagn Jacobsen tid-

Kælkning ned ad Vejlevej i 1930'erne.

ligere havde sin Volvo-autoforretning, og hvor der nu er åbnet et Lidl supermarked.

Som bekendt er Gøhlmannsvej en meget stejl bakke, og i min drengetid, det var dengang der var vinter, var det til stor fornøjelse for alle aldre at komme på en styreslæde ned ad Gøhlmannsvej. Man startede ved Dyrehavevejs udmundning i Gøhlmannsvej og så gik det for fulde fart ned ad Gøhlmannsvej, over Ndr. Ringvej ned ad Nørregade, og så endte vi langt nede i Låsbygade. For en god ordens skyld skal det oplyses, at der var postret vagter ved Ndr. Ringvej for at advare, så fremt der var noget trafik. Var der det, kunne man nå at dreje til højre op ad Utzonsgade. Men trafikken var jo heller ikke så voldsom dengang.

BOLIGOMRÅDET UDSIGTEN/SOLVEJ

Under 1. verdenskrig var der også i Kolding stor bolignød, og kommunen måtte træde til med nødbolighuse. Der blev indrettet nødbolighuse i tidligere fabrikker bl.a. Uldspinderiet ved Vejlevej og Emballagefabrikken ved havnen, og da man ikke kunne få private

til at bygge, opførte Kolding Kommune først Stejlbjerghusene og derefter bolighusene på Udsigten, Solvej og Gøhlmannsvej, i alt 82 lejligheder tegnet af Ernst Petersen.

På Udsigten og Solvej var der til hver lejlighed en lille have, enten foran eller bagved husene. I disse ejendomme boede i min barndom mange forskellige slags mennesker, med forskellige beskæftigelser: Kedelpasser, købmand, lagerarbejder, gasværksarbejder, elektriker, slagteriarbejder, maler, chauffør, murer, frisørmester, invalidepensionist, tekstilarbejder, maskinarbejder, bankfuldmægtig, repræsentant, kommunalarbejder, direktør, baneformand, formand, murerarbejdsmand, ekspedient, banearbejder, borgmester/redaktør (Søren M. Jensen), skræddermester, entreprenør, værkfører, stukkatør og billedskærer. Der var et godt miljø, selv om sammensætningen var så blandet.

Der var nogle, der havde kendenavne "Bore Hans", "Pibe Niels", "Murer Fyn", "Murer Dam" og "Jens Langkniv". Murer Dam gik hver nytårsaften rundt med sin rummelpot og spillede og sang ved enhver dør. Det var ikke sikkert, at han nåede alle dørene, for der blev jo givet lidt hver sted. En Rummelpot laves med et svineskind spændt over en lerkrukke, hvor der er presset en fjerpind ned, og så fugtes fingrene, og der fremkommer en god lyd til sangen.

Der blev dyrket en del kortspil nogle beboere imellem. Der var en opsplitning børnene imellem, som viste sig i slåskampene. Så var man delt op i Store Udsigten og Lille Udsigten. Der blev bygget jordhuler på pladsen ved Ryttermarksvej, og mellem Udsigten 30 og Solvej var der en stor sten, som vi prøvede at komme op på, men det var meget besværligt.

Boligområdet Udsigten ca. 1948. Øverst Vandtårnet og Møllegården. Til højre Overmarksgården. Foto: Aage Petersen.

En anden stor fornøjelse var, at man i sommertiden tog ud til Harte Kanal for at bade,

Under 2. verdenskrig blev der på hjørnet af Udsigten og Ryttermarksvej bygget en beskyttelsesbunker, og ved siden af blev der bygget 2 beboelsesejendomme med 6 lejligheder i hver. Bunkeren er nu fjernet. Under 2. verdenskrig var et par af ejendommene på

Udsigten beslaglagt af tyskerne til Dienststelle.

Af butikker var der i mange år et brødsalg i Udsigten nr. 10. Her boede Anna Andersen med sin søn Thyge, der var ansat i Sparekassen i Kolding. Senere blev der mælkeudsalg i kælderen og købmandsbutik. Først var det Holger Lindberg, som samtidig star-

tede med at udleje vaskemaskiner, som blev bragt over det meste af byen. Så blev købmandsbutikken nedlagt og blev inddraget under mælkeudsalget.

Ejendommene på Udsigten og Solvej er først i de seneste år frasolgt af kommunen. De er blevet renoveret og solgt som ejerlejligheder, og i samtlige ejendomme er der på det tidligere loft, hvor der var et værelse til hver bolig, også lavet ejerlejligheder.

OVERMARKSGÅRDEN

I 1915 drøftede Byrådet spørgsmålet om udvidelse af den bestående fattiggård, der lå ved Skolegade skråt over for Sct. Nicolai Skole, men i stedet besluttede man at flytte institutionen op på Nørremarken ca. 2 km nord for byens centrum. Arkitekt på den nye fattiggård var forstander ved Teknisk Skole, Svend Theisen. Grunden blev købt i 1916, udstykket fra Gøhlmanns Mølle til en pris af kr. 5.500. Udgiften til byggeriet blev på kr. 137.500.

Den 31. marts 1917 kunne Fattigudvalget aflevere det nye forsorghjem, som man nu kaldte det, til Byrådet. Opførelsen af Overmarksgården var et af de arbejder, der blev igangsat under 1. verdenskrig for at dæmpe den store arbejdsløshed. Overmarksgården er en smuk bygning, og blev betegnet som en af de smukkeste i Danmark til det formål på opførelsestidspunktet. Bygningerne er i dag normeret til ca. 60 personer.

Også i dag er en væsentlig indtægtskilde salg af kløvet brænde til pejse o.s.v. I min barndom havde man kakkellovne i boligen, og Overmarksgården solgte meget pindebrænde i bundter til optændning. Omkring byg-

ningen blev der anlagt en smuk have, hvor der blev dyrket grøntsager til eget brug. Der blev bl.a. dyrket jordbær, og traditionen tro blev Socialudvalget inviteret til jordbærspising i sommertiden.

På Overmarksgården var der mange spændende personer, der af forskellige årsager var anbragt der. Bl.a. Dengse, en ældre mand, der altid havde sin lille hund med ved sin side. Der var også Luse Peter og mange andre. Mine forældre boede på hjørnet af Ryttermarksvej og Udsigten fra 1940-1975 som nærmeste nabo til Overmarksgården. Man blev aldrig generet af beboerne derfra, tværtimod kom bl.a. Dengse af og til på besøg hos mine forældre.

I 1962 blev det første varmeværk i Nordbyen placeret i det vestlige hjørne af Overmarksgårdens jorder. Det var to Vølundkedler fra den tidligere dampcentral til anvendelse i spidsbelastninger. Varmeværket blev anvendt til omkring 1986, bygningerne er der stadig og benyttes af kommunen til depot og værksteder.

HAVESELSKABERNE NORDHØJ OG NØRREVANG

Kolonihaver har eksisteret i Kolding i mange år udlagt som kommunal jord, der kunne lejes enkeltvis for år ad gangen, dette system eksisterer stadig i dag i nogle områder af byen.

I 1908 dannedes det første haveselskab, der talte 8 medlemmer, der havde indkøbt 1 td., land jord på Nørremarken og opdelt den i 8 parceller, der dyrkedes som haver med fremtidig bebyggelse for øje. Medlemmerne var forpligtede til at betale et bestemt afdrag ugentligt, til beløbet var betalt.

Solsortevej 22 i Haveselskabet Nørrevang. Til venstre kolonihavehuset omkring 1950, til højre det nybyggede murstenshus o. 1955.

I området omkring Udsigten var der også nogle haveselskaber. Det første der blev etableret var Nordhøj, dækkende Solsortevej 2-21 og Drosselvej 3-21 og Dyrehavevej de lige nr. 176-190. Haveselskabet blev etableret i 1919, og jorden blev købt af møller N. Madsen. Efter 2. verdenskrig var de fleste grunde bebygget.

Haveselskabet Nørrevang blev etableret i 1923, og arealet købt af hestehandlerne Hans og Knud Kring. Det omfattede Drosselvej 12-41 og Solsortevej 22-40. Bebyggelsen her tog først rigtig fart efter 2. verdenskrig.

Gadenavnene Solsortevej og Drosselvej blev først vedtaget af Byrådet i 1937. Gaderne blev istandsat af Kolding Kommune og omdannet til offentlige veje. Tidligere var Nørrevang kun en simpel grusvej.

Min far havde i mange år, vistnok fra starten i 1923, en kolonihave beliggende Solsortevej 36. Han havde haven til midt i 1960'erne. Der blev bygget et hus på grunden kort tid efter, at han havde solgt den. Haven var min fars store passion, og han passede den meget omhyggeligt. Det var en blandingshave med

prydhave, frugttræer og grøntsager. I haven var der et lysthus og et "das".

Medlemmer af Kolonihaveforbundet blev en gang årligt besøgt af havekonsulent Bollerup, som bedømte haverne. Min far har flere gange fået ærespræmie for sin have. Engang, da far fik overrakt sin ærespræmie af borgmester Peter Beirholm, sagde denne: "Jens, kan du andet end at lave veje?". Min far var i mange år vejformand ved Kolding Kommune.

Med sådan en have blev det til mange hyggestunder, og Solsortevej var jo ikke langt fra Udsigten. Haveejerne hyggede sig ofte sammen. Der var tradition for, at man besøgte en beboer på Drosselvej, der blev kaldt "Gede Hansen". Der fik man et slag kort, og vistnok også en lille én til halsen.

I min drengetid var haven på Solsortevej det yderste af det nordlige Kolding. I dag er det jo helt anderledes. Den nordlige bydel er helt vokset sammen med Bramdrupdam, mange nye virksomheder er dukket op, og andre er flyttet ud af området. Det har været spændende at tænke tilbage på den store udvikling, der er sket.